

Landbruks- og matdepartementet
postmottak@lmd.no

Innspill til regjeringens arbeid med et mer bærekraftig matsystem

Takk for muligheten til å gi innspill til regjeringens arbeid med et mer bærekraftig matsystem. Innspillene er i hovedsak utarbeidet av tre seniorforskere på Nordlandsforskning: Bjørn Vidar Vangelsten, Camilla Risvoll og Daniel Weis.

Nøkkelfordringer i det norske matsystemet i dag handler blant annet om

- Redusert matsikkerhet: Fallende selvforsyningsgrad og manglende anerkjennelse av matproduksjonens betydning i et beredskapsperspektiv.
- Lite bærekraftig ressursutnyttelse: Høy import av innsatsfaktorer som bidrar negativt til miljøutfordringer i eksportlandene og samtidig reduserer bruken av norske arealressurser til matproduksjon. For stort fokus på volumproduksjon og store enheter som i liten grad har mulighet til å utnytte lokale ressurser i produksjonen, og tilsvarende liten støtte og kunnskap om småskala, intensive matproduksjonssystemer, inkludert urbant landbruk. For lite fokus på og tilrettelegging for å utnytte utmarka som beiteressurs.
- Lav lønnsomhet og nedleggelse av gårdsbruk: Nedleggelse av bruk og tap av kunnskap om regionspesifikke, lokale produksjonstyper. Dårlig lønnsomhet i næringen, spesielt i utkantstrøk og for en del typer småskalaproduksjoner.
- Usunt kosthold og manglende mangfold i dagligvarebransjen: Overvekt og helseutfordringer på grunn av for høyt forbruk av enkelte typer kjøtt, sukker og en del typer ultraprosesserte mat. For høyt fokus på pris på bekostning av kvalitet både for produksjon og konsum av mat. Prismekanismer, kjedemakt og utforming av matbutikker som gjør det vanskelig for forbrukere å handle sunt og bærekraftig.

Løsninger på disse utfordringene krever et mer helhetlig blikk på norsk matpolitikk, hvor matproduksjon, klima og miljø, kosthold, folkehelse og økonomi både for matprodusenter og konsumenter i større grad sees i sammenheng. Mange av anbefalingene nedenfor går derfor på tvers av de fem temaene som ble diskutert under nasjonal dialog. De anbefalingene som spesifikt går på et eller flere av de fem temaene er merket med fotnote.

Tiltak bør settes i verk for å sikre en mer bærekraftig lokal matproduksjon og beredskap, noe som vil være viktig for norsk matsikkerhet fremover. Kritisk for å oppnå dette er å inkludere og integrere bredden av den erfaringsbaserte kunnskapen til lokale matprodusenter og andre aktører i de lokale matsystemene i forhandlinger og prosesser der beslutninger tas.

Tiltak bør iverksettes for å sikre et sunnere og mer bærekraftig kosthold i befolkningen¹. Dette bør gjøres gjennom både gjennom opplysningsarbeid og økonomiske virkemidler. Næringenes opplysningskontorer (egg og kjøtt, brød og korn, meieriprodukter, frukt og grønt etc) bør i større grad samordnes slik at de snakker med en felles røst for å støtte opp under kostholdsradene. Det bør

¹ Anbefaling relatert til temaet «d) Sunt og bærekraftig kosthold».

utredes tiltak for å styrke mangfold og bærekraft i norsk matvarebransje. Dette inkluderer en vurdering av om de gjenværende matvarekjedene og noen av nøkkelaktørene i grossistledet har blitt for store, og hvilke tiltak som eventuelt kan settes i verk for å bedre mangfoldet. Avgiftspolitikken bør i større grad reflektere kostholdsrådene og sikre at sunn og bærekraftig mat relativt sett blir billigere. Inntektene fra avgiftene bør i større grad øremerkes for å støtte opp under bærekraftige produksjonsformer i norsk landbruk og sjømatproduksjon.

Jordbruksforhandlingene bør bres ut slik at de i større grad reflekterer interessentbredden. Det betyr at helsemyndigheter, representanter for forbrukere, samt miljøinteresser² bør være en større del av forhandlingene. Mandatet for forhandlingene bør i større grad reflektere bredden i norsk matproduksjon slik at matpolitikken legger til rette for mangfoldig produksjon over hele landet. Kanaliseringspolitikken bør revurderes for å hensynta dette. Tilskuddsordningene bør i større grad rettes inn mot å ivareta produksjonsarealer og kulturlandskap³ enn volumproduksjon, og det bør i større grad etterstrebtes at man utnyttes handlingsrommet i EØS-avtales for å ta hensyn til de spesielle klimatiske og geografiske forutsetningene for norsk landbruk⁴. Norsk landbruk bør ikke anses som én modell som gjelder for hele landet, men som en mangfoldig tilpasning av ulike modeller som i samspill med hverandre utnytter og utvikler ressursene lokalt. Jordvernet bør ytterligere styrkes for å sikre at jordbruksarealer, inkludert i bynære strøk bevares for fremtiden. Inkludering av erfaringsbasert kunnskap om proteinrike fôrkilder³ bør sikres slik at mer fôr kan produseres så lokalt som mulig.

Lokalmat må styrkes, for eksempel ved å koordinere og styrke ulike lokalmatinitiativer⁵ (REKO-ringer, Bondens marked, lokale matnettverk, markedshager, andelslandbruk, urbant landsbruk, besøksgårder etc). Det kan eksempelvis etableres eller styrke allerede etablerte regionale lokal matsentre- og nettverk som har som rolle å legge til rette for og koble produksjon, (re-)etablering av infrastruktur for foredling, markedsføring, kunnskapsbygging/deling og salg av lokalmat.

Matkjedene bør insentiveres til å ta inn lokalmatprodukter i større grad⁵. Økonomiske ordninger må finnes for å støtte nye modeller for salg basert på etterprøvde modeller fra utlandet eller innovative lokale initiativer, samt for samarbeidsprosjekter mellom slike aktører og faglagene.

Innsatsen for å øke bevisstheten i befolkningen om matens betydning for helse, kultur, beredskap og bærekraft må styrkes betydelig^{1,2,5}. Spesielt må mat få økt fokus i skolen både gjennom teori og praksis. Lokalmat og bynært landbruk er også en svært viktig del av dette arbeidet som et viktig møtested mellom produsenter og befolkning.

Bodø 15.11.2023

Med vennlig hilsen

Iselin Marstrander
Adm. direktør

² Anbefaling relatert til temaet «a) Klima- og miljøvennlig matproduksjon»

³ Anbefaling relatert til temaet «b) Bærekraftig fôr»

⁴ Anbefaling relatert til temaet «e) Norges bidrag til et bærekraftig matsystem globalt»

⁵ Anbefaling relatert til temaet «c) Konkurranseskraftig verdiskaping i verdikjeden for mat i hele landet»

